

Р. В. Кушнерова

аспірантка кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Згідно із ст. 611 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) правовими наслідками порушення зобов'язань є: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків та моральної шкоди.

Стаття 611 ЦК України визначає можливі правові наслідки порушення як договірних, так і недоговірних зобов'язань, оскільки вона міститься у Главі 51 ЦК України «Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання», норми якої входять до загальної частини зобов'язального права.

Визначення можливих правових наслідків порушення зобов'язань в одній статті ЦК України, на нашу думку, можна віднести до позитивних характеристик вітчизняного цивільного законодавства. В інших країнах, як правило, відповідні положення розпорочені по різних статтях цивільних кодексів. Так, наприклад, у Цивільному уложенні Німеччини (далі — НЦУ) норми про правові наслідки порушення зобов'язання містяться у багатьох параграфах, зокрема у ч. 1 Книги II «Зобов'язальне право» (§ 276 «Відповідальність боржника», § 280 «Відшкодування шкоди, спричиненої порушенням обов'язку», § 281 «Відшкодування шкоди взамін виконання у випадку невиконання або виконання з порушенням», § 288 «Проценти під час прострочення» та ін.).

Всі правові наслідки порушення зобов'язань за своєю сутністю є засобами захисту цивільних прав та інтересів. Поняття «правовий захист» є вужчим за поняття «правова охорона» і охоплюється останнім. Правова охорона — це комплекс усіх

засобів, спрямованих на забезпечення реалізації суб'єктивних прав в їх нормальному розвитку, а також засобів реагування у випадку порушення цих прав.

Визначені у ст. 611 ЦК України правові наслідки є різнорідними санкціями, для застосування яких необхідні різні умови. Так, наприклад, сплата неустойки і відшкодування збитків та моральної шкоди є заходами цивільно-правової відповідальності, які можуть застосовуватись лише за наявності підстав цивільно-правової відповідальності, а одностороння відмова від зобов'язання у разі його порушення другою стороною та одностороння зміна зобов'язання є оперативними санкціями, для застосування яких не вимагається наявності вини контрагента-порушника.

В юридичній літературі існують різні підходи до визначення поняття цивільно-правової санкції, серед яких найбільш переконливим вбачається підхід О. А. Красавчикова, який під цивільно-правовою санкцією розуміє встановлену законом міру майнових або інших правових невідгідних для особи наслідків, яка застосовується до неї у випадку недотримання приписів закону, невиконання прийнятих зобов'язань, завдання шкоди або за наявності інших, передбачених законом, підстав. Вчений виокремлює такі характерні риси санкції: по-перше, санкція застосовується тільки до особи, яка порушила право — закон і суб'єктивне право іншої особи. Вона є реакцією держави на допущене суб'єктом правопорушення і виражається у певних правових наслідках; по-друге, санкцією є не будь-який правовий наслідок, а саме той, котрий невідгідний для правопорушника. В іншому випадку було б у наявності заохочення правопорушника до протиправної діяльності. Отже, санкція — це таке виникнення, зміна або припинення цивільних правовідносин, котрі явно небажані для правопорушника; по-третє, санкція — не якісь розмиті юридично аморфні правові наслідки, однак насамперед міра (юридична міра) тієї поведінки, до якої примушується правопорушник і на яку уповноважується кредитор або потерпілий [1, с. 13].

Необхідно зазначити, що крім правових наслідків порушення зобов'язань, серед яких важливе місце посідають заходи

цивільно-правової відповідальності, ЦК України встановлює й санкції, які спонукають боржника виконати той чи інший обов'язок. Так, наприклад, згідно з ч. 1 ст. 620 ЦК України у разі невиконання боржником обов'язку передати кредиторowi у власність або у користування річ, визначену індивідуальними ознаками, кредитор має право витребувати річ у боржника та вимагати її передання відповідно до умов зобов'язання. Така санкція не є заходом відповідальності, оскільки боржник лише повинен виконати свій обов'язок у зобов'язанні, який був встановлений договором між ним і кредитором.

Література

1. Красавчиков О. А. Ответственность, меры защиты и санкции в советском гражданском праве [Текст] / О. А. Красавчиков // Проблемы гражданско-правовой ответственности и защиты гражданских прав: Сборник ученых трудов / Свердловский юрид. ин-т. — Свердловск, 1973. — С. 5-16.